

Göç-Kentleşme Kıskaçında Hafıza ve Ev İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme

Yahya AYDIN*

Özet

Göçler toplumların ve bireylerin değişiminde temel bir olgu olarak öne çıkmaktadır. Bu süreç sosyoloji, siyaset bilimi ve kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, edebiyat veya ekonomi gibi farklı disiplinler için hem bir araştırma alanını hem de disiplinler arası karşılıklı etkileşimi doğurmuştur. Belirtilen farklı disiplinlerin aynı konuyu farklı şekillerde ele alışı gibi farklı göç türlerinin (zorunlu göç, düzenli-düzensiz göçler, ülke içi veya ülkeler arası göçler gibi) olduğu da ayrı bir hakikattir. Ancak tüm bu farklılıklar ve etkileşimler içerisinde bu süreç bir mekândan ve zihin dünyasından bağımsız değildir. Gidilen veya dönülen yerde veya barınmak için tercih edilen somut mekân ile beraberinde götürülen mevcut hafıza karşılıklı olarak etkileşim içerisindedir. Bu çalışmada mevcut göç ve hafıza ilişkisi genel olarak kentleşme özel olarak da ev bağlamından koparılmadan tartışılacaktır. Ele alınan konunun çok boyutlu oluşu en önemli bulgu olarak öne çıkmaktadır.

Abstract

Migration comes to the fore as a fundamental phenomenon in the change of societies and individuals. This process has created both a field of research and interdisciplinary interaction for different disciplines such as sociology, politics and public administration, international relations, literature, or economics. There are different types of migration (such as forced migration, regular and irregular migration) as different disciplines handle the same subject in different ways. However, in all these differences and interactions, this process is not independent of a place and the world of memory. The concrete space preferred for sheltering at the destination or return destination, and the present memory that is taken with it, are in constant interaction with each other. In this study, the current relationship between migration and memory will be discussed without detaching from the context of urbanization in general and home in particular. The most important finding is that the subject is multidimensional.

Anahtar Kelimeler: Göç, Hafıza, Ev, Kentleşme, Mekân

Keywords: Migration, Memory, Home, Urbanization, Space

* Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, yahyaaydin@aybu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5082-0187

Giriş

Toplumsal ve bireysel hafızanın inşasında ve sürdürülebilirliğinde öne çıkan en kritik mekanlardan birisi evdir. Türk Dil Kurumuna (TDK) göre ev demek; “a. yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı ve b. bir kimsenin ya da ailenin içinde yaşadığı yer, konut ve hane”, olarak tanımlanmıştır. Yapı ve mekân olguları bu en temel tanımlamada ön plana çıkmaktadır. Coğrafi bölge, maddi imkanlar ve hayat tarzına göre farklı şekillerde inşa edilmiş ve buna ek olarak organize edilmiş evler de söz konusudur.

Ancak dünyada, özellikle Avrupa’da Sanayi İnkılabı ile, Türkiye’de ise 1950 sonrası tecrübe edilen hızlı kentleşme süreçleri ile kentlerin fiziki çehresi hızlı bir değişim ve dönüşüm içerisine girmiştir. Bu genel tecrübenin yanı sıra savaşlar, afetler ve diğer teknolojik gelişmelere bağlı olarak hem toplumların hem de bireylerin hayatları sürekli olarak yeniden inşa edilmekte veya kurgulanmaktadır. Bu bağlamda tüm bu sürecin ilk cereyan ettiği veya etkilediği mekanlar evlerdir. Ancak teknik olarak ve demografik olarak yaşanan tüm değişimlere rağmen insanlar kır veya kentte fark etmeksizin bir evde yaşamaktadır. Bu nedenlerden dolayı evin fiziksel yapısı da zamana ve yere göre farklı olabilmektedir. Şehirler kırsal bölgelere göre çeşitli hafıza türlerini aynı anda bünyesinde barındırma hüviyetine sahip olmalarından dolayı hafıza konusu açısından bir laboratuvar işlevine sahiptirler. Şehirler farklı yer ve mekanlarda oluşmuş hafızaların toplandığı bir merkez olarak da görülebilir. Buna ek olarak, bireysel ve toplumsal hafıza bu zenginlik içerisinde teknoloji, iletişim, toplumsal ve kültürel anlamda yaşanan değişimlerle beraber sürekli olarak yeniden kurgulanan ve inşa edilen canlı bir varlık olarak gelişimine veya değişimine devam eder.

Hem ev içerisindeki hem ev dışındaki birçok faktörün aynı anda devreye girmesi ile inşa edilen zihin dünyasının yansıdığı en önemli mekanlardan birisi olan ev olgusu hafızayı temsil etme, pratiğe taşıma ve sürdürme işlevine sahiptir. Bu bağlamda göç ve göç çeşitleri ile kentleşme arasındaki ilişkiyi ele alırken konunun merkezine atom hüviyetine sahip evi yerleştirmek inşa edilen hafızayı hem teoride hem pratikte ortaya koymak açısından son derece kıymetlidir.

Göç ve Kentleşme

Göç kavramı farklı açılardan ele alınarak tanımlanmaktadır. “Nüfusun bir yerden başka bir yere hareketi olarak tanımlanan, çok çeşitli, çok nedenli ve çok sonuçlu olan göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur” (Koyuncu, 2019: 359). Bir diğer tanımlamaya göre “göç kişilerin

uzaktaki bir yere, en azından şu anda yaşadıkları şehir veya kasabanın uzağındaki bir yere, yeniden yerleşmesidir” (Bartman, Porus ve Monforte, 2017: 13). Başka bir ifadeyle sadece insanların yer değiştirmesi olarak okuyamayacağımız ancak arka planda birçok faktörün, motivasyonun ve beraberinde farklı sonuçların olduğu bir süreç söz konusudur. Ancak ortak bir payda olarak, genel olarak tecrübe edilen coğrafya özel olarak da tecrübe edilen mekân farklılaşmakta ve değişime uğramaktadır.

Bu durum ile paralel olarak kentleşmenin de insanlık tarihi kadar eski bir olgu olduğu sosyolojinin yanı sıra tarih, edebiyat, antropoloji ve arkeoloji disiplinlerinden verilerle teyit edilmektedir. En genel ifadeyle, kentler kırsala göre farklı niteliksel ve niceliksel özelliklere sahiptir. Bu anlamda her ne kadar Sanayi İnkılabı ile batı dünyasında tecrübe edilen kentleşme ideal ve özgün bir yapı olarak tartışılabilir de farklı coğrafyalarda farklı kentleşme tecrübeleri de söz konusudur (Aydın, 2022). Buradan hareketle dönemselsel olarak, coğrafi olarak, kültür ve medeniyet ekseninde veya teknik, teknolojik ve ekonomik anlamda ilerlemelere bağlı olarak farklı kentleşme okumaları söz konusudur. Kent tarihçisi Lewis Mumford’un mıknaş metaforu ile bakılacak olursak, kentler mıknaş işlevleri ile uzaktaki cisimleri (insanları) yakınlaştırırken toplumsal etkileşimi üst seviyeye çıkartmaktadır (Mumford, 2019). Ruşen Keleş’in (2008) yaklaşımı ile kentlerin itici (örneğin tarımda makineleşme, ekonomik güçlükler), çekici (örneğin, kentlerdeki iş olanakları, eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişim kolaylığı) ve iletici (örneğin, savaşlar veya siyasi iradenin aldığı kararlarla insanların yerleşim yeri tercihlerinin değişimi) özellikleri söz konusudur. Göç konusunda olduğu gibi kentleşmenin de arka planında farklı sebepler ve bununla beraber farklı sonuçlar olabilmektedir. Göç çalışmalarını ele alan eserlerde yapılan iç göç-dış göç, zorunlu göç-gönüllü göç, yasal-yasadışı göç, kısa süreli-uzun süreli göç, beyin göçü, zincirleme göç, döngüsel göç, inanç, etnik yapı, cinsiyet, afet ve savaş temelli göçler bu anlamda öne çıkan temel göç türleri olarak ifade edilebilir (Bartman, Porus ve Monforte, 2017; Çakır, 2011; Sağiroğlu, 2015; Şehitoğlu, 2022). Ek olarak Türkiye’deki iç göçün sebepleri bir başka kategorileştirmeye göre ekonomik, politik, tarım alanındaki gelişmeler, ulaşım ve iletişim imkanlarının artması ve sosyopsikolojik gibi nedenlerle açıklanmaktadır (Adıgüzel, 2020). Benzer minvalde ifade edecek olursak kentleşme için konum, teknolojik ve siyasi gelişmeler, savaşlar, göçler, afetler ve kültürel pratikler etkin rol oynamaktadırlar (Bal, 2018; İspir, 2017; Adıgüzel, 2020). Farklı nedenlerden de görüleceği üzere göç ve kentleşme tecrübelerinin tek bir sebep ile açıklamak mümkün değildir.

Ancak ortak bir payda olarak ifade edilecek olursak, kentleşme ve göç konusu iç içe geçmiş ve karşılıklı olarak birbirini etkiler haldedir.

Türkiye'deki göç ve kentleşme konusu farklı tasniflere ve periyodlara ayrılarak ele alınsa da bu iki süreç iç içe geçmiş bir şekilde birbirlerinin hem nedeni hem sonucu olma hüviyetine sahiptirler. Benzer şekilde farklı coğrafyalarda farklı sebeplere (örneğin, siyasi veya ekonomik ya da toplumsal hareketler) bağlı olarak kentleşme ve göç konusu iç içe geçmiş vaziyettedir. Bu iki durumdan hareketle konunun bütüncül bir şekilde ve göç veya kentleşme başlıklarından birisinin ihmal edilmediği bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir.

Kentlerin En Küçük Yapı Birimi: Ev

Farklı kentleşme tecrübeleri ve göç türleri farklı sebep-sonuç ilişkileri içerisinde varlık bulmaktadırlar. Ancak, tecrübe edilen bu tür toplumsal hareketlilikler özü itibarıyla yerleşim ve barınma amacıyla yapılmaktadırlar. Başka bir ifadeyle, herhangi bir sebeple alınan yer değiştirme kararı sonucu yeni bir yerleşim yeri ve bu yerleşim yerinde konaklamanın veya barınmanın yapıldığı yeni bir yaşam alanına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle bireylerin en doğal haliyle varlık bulduğu, duygu ve hissiyatını pratiğe döktüğü ve kendi biyografisini inşa ettiği en önemli mekanlardan birisi olarak ev olgusu ön plana çıkmaktadır.

İnsanın ilk dünyası olan ev, insanı sadece fiziki olarak korumaz, insan için aynı zamanda hem beden hem ruhtur (Bachelard, 2021). Başka bir ifadeyle ev olgusu insanın hem bedeni ihtiyaçlarına hem ruhsal ihtiyaçlarına cevap veren ortak bir mekandır. Ev ve evin anlamı ile ilgili literatür taraması hüviyetine sahip çalışmalara bakıldığında ev kavramı ile ilgi ön plana çıkan anlamların en yaygın olanları şu şekildedir: güvenlik, hayat tarzının pratik bulunduğu mekanlar, kalıcılık ve devamlılık, sosyalleşme alanı, aile ve arkadaş ilişkilerinin yaşandığı mekanlar, sosyal statü göstergesi, kimlik (Despres, 1991; Mallett, 2002). Örneklerden de görüldüğü üzere ev birden çok anlam ve işleve sahiptir. Ağırlıklı olarak evin olumlu anlamları vurgulansa da olumsuz anlamlarının da olabileceğini unutmuyarak evin yoğun ve birden fazla anlama sahip olacağını kolaylıkla iddia edebiliriz. "Ev bizim dünyadaki köşemizdir. Çok kez söylendiği gibi, ilk evrenimizdir. Ev, gerçek bir kozmozdur" (Bachelard, 2021: 34). Ev bir ana rahmi hüviyetine sahiptir (Alver, 2013). Başka bir ifadeyle, ev insanın kendisini bulduğu ve kendisini inşa ettiği mekândır. Her ne kadar göç ve kentleşme kesişen iki gerçeklik olsa da ev olgusu göç eden veya göç etmeyen ya da kır ve kentte yaşayan herkesi ilgilendiren bir mesele olarak karşımıza çık-

maktadır. Ev olgusu neredeyse tüm toplumların üyeleri için bir pratik alanıdır. Bu bağlamda farklı mimari yapıların, iç ve dış düzenlemele- rin, kullanılan malzemelerin ve sembollerin ötesinde ev olgusu kapsayıcı bir hüviyete sahiptir. Bu nedenle göç ve kentleşme konusunu (hafıza perspektifinden) kavrayabilmek için psikologların çocukluk dönemine inerek sorunları ele alması gibi “ana rahmi” rolü biçilen ev konusunun ihmal edilerek toplumsal bir meselenin tartışılması eksik olacaktır. Bu nedenle bu çalışmada kolektif hafızadan daha çok bireysel hafıza ve ev ilişkisi vurgulanacaktır.

Ev-Hafıza İlişkisi

Hafıza konusu ele alınırken değinilmesi gereken en önemli isimlerden birisi olarak Halbwachs (2022) hafızanın oluşması için zamana ve mekâna oldukça fazla vurgu yaparken, bununla beraber hafızanın toplumsal süreçler sonucunda ortaya çıktığını iddia etmektedir. Buna ek olarak beden ve tarih konusu da hafızanın anlaşılmasında tercih edilen araçlar olarak mevcut literatürde dikkat çekmektedir.¹ Mevcut çalışmalarda hafıza yaş, cinsiyet, mekân, koku ve rüya gibi temel kısıtlar üzerinden tartışılmakta veya izi sürülmektedir. Bunların her birisi hafızanın farklı bir boyutunu göstermektedir veya karanlıkta kalan gerçeklikleri anlama ya da ortaya çıkarma açısından son derece kıymetlidir. “Ev geçmişe, anılara doğru açılan bir metin gibidir” (Tekin, 2019: 259). Bir yönüyle kişisel bir biyografi tarihine sahip olan bu metin derinlemesine ve çok boyutlu okunabilirse hem bireysel hem de toplumsal olmak üzere birçok veri elde edilebilir. Bacheard’ın (2021:37) da ifadesiyle “evin, insanın düşünceleri, anıları ve düşleri için en büyük bütünleştirici güçlerden biri” olması bir hafıza inşa etme ve sürdürmedeki rolünü göstermesi hasebiyle önemli bir role sahiptir. Bu anlamda göçler sonucu kurulan yeni ev düzenlerinde bu anılardan bağımsız bir anlamlandırma ya da tercih güç olacaktır.

Hafıza ve ev konusu ele alınırken belirtilmesi gereken en önemli hususlardan birisi evin içerisindeki farklı bölümler ve ev sakinleri tarafından kullanılan eşyalardır.

“Kuşkusuz, ev sayesinde anılarımızın büyük bir bölümü yerleşecek bir yer bulur; hele de ev biraz karmaşıkça, mahzeni ve tavan arası, köşe bucağı ve koridorları varsa, anılarımız da niteliği gittikçe belirginleşen

¹ Bu konu ile ilgili Betül Ok Şehitoğlu’nun Göç-Hafıza-Mekân Fenomenolojik Bir Araştırma başlıklı çalışması hem teorik tartışmaya (Connerton, Assmann ve Halbwachs gibi) hem de Suriyeli göçmenler gözünden göç-mekân konusuna dair önemli ve güncel bir eser olarak incelenebilir.

sığınaklar edinir. Ömrümüz boyunca kurduğumuz düşlerle dönüp dönüp geliriz buralara” (Bachelard, 2021: 38).

Bachelard’ın hatırlattığı gibi evin içerisindeki her detay inşa edilen hafızada bir karşılık bulmaktadır. Bu anlamda küçük-büyük, önemli veya önemsiz şeklinde bir ayrımı kullanıcı dışında bir başkasının yapması güç olacaktır. Farklı nedenlerle göç etmek durumunda kalan bir kişi bu detaylar üzerinden hafızasını sürekli olarak diri tutmaya çalışacaktır. Bu minvalde eskiyi anımsatan şekilde ev içi dekorasyonun yapılması, geçmişini hatırlatan bazı eşyaların gidilen yere götürülmesi ya da önceki nesillerden kalan eşyalara hürmet edilmesi bir yandan sürdürülmeye çalışılan hafızayı bir yandan da yeni tecrübelerle inşa edilen hafızanın eski hafızadan nasıl etkilendiğini göstermektedir.

“Göçler, bireyleri yeniden bir toplumsallaşma sürecine tabi tutarak, tüm aidiyet ve kimlik değerlerinin sorgulanmasını ve yeni ortama göre yeniden kurgulanmasını da beraberinde getirir” (Adıgüzel, 2020: 53). Toplumsallaşma sürecine ilk adımın atıldığı yer olarak evler bireylerin ilk sosyalleştiği, kimlik bulduğu veya kimliğini ifade ettiği ve sergilediği mekanlar olarak da okunabilir. Bu anlamda yaşanan göçler sonucu oluşan yeni toplumsallaşma süreciyle ev ile ilgili hafızadan beslenerek bireylerin yeni evlerinde yeni bir hafıza inşa etme ve bu hafızayı sergileme tutumları söz konusu olacaktır. Halbwachs’ın (2022) ifadesiyle ev sınırları çizilmiş bir çerçeve hüviyetinde olan mekandır. Akif Emre konferanslarında² mimarlığı en ideolojik meslek olarak tanımlarken arka planda mekâna hükmetme gücü ile bu meslek grubunun tercihlerine göre bireylerin hayatının şekillendirilmesinin yer aldığını iddia etmektedir. Benzer bir şekilde Bachelard’ın Paris’te ev yoktur çıkışı günümüz dünyasında dikey mimari ile inşa edilmiş binalarda standart ve tek tip bir yapı içerisinde yaşamak zorunda kalan insanlara duygusuz, his ve özgün bir anı ve hafıza inşa edemeyen bireyler olarak bakılmaktadır. Fiziki anlamda yaşanan değişim ve dönüşümler hiç şüphesiz insanların pratiklerini, algılarını ve hayatlarını derinden etkilemiştir. Ancak, yukarıdaki farklı isimlerin ele aldığı gibi konuyu tek yönlü ve sadece olumsuz tarafları ile ele almak gerçeklik ile uyumsuzluk içerisinde olmak anlamına gelecektir. Başka bir ifadeyle yaşanan değişimlerin olumsuz sonuçları olsa da aynı zamanda birer veri olarak yeni bir hafızanın inşasında rol oynamaktadır. Ev ekseninde inşa edilen bu yeni hafızada sınırlılıkların ve benzerliklerin son derece

² <https://www.dunyabizim.com/etkinlik/akif-emreye-gore-mimarlik-en-ideolojik-meslektir-h40979.html> Konu ile ilgili olarak bu adrese bakılabilir.

fazla olduğu bir hakikattir. Ancak bu durumun günümüz dünyasında sadece eve has olmadığını da eklemek gerekir.

Yaşanılan neoliberal kent atmosferi içerisinde en temel ihtiyaç ve hayat alanı olan evlerin yaşadığı değişim ile vardığı sonucu, ev kavramını etimolojik ve tarihsel seyir bağlamından da koparmadan ifade eden Ferhat Tekin'in (2019) aşağıdaki ifadeleri konuyu özetler cinstendir:

“Günümüzde çoğunlukla evler ve konutlar artık oturduğumuz için inşa edilmiyor. Daha ziyade inşaat endüstrisi için ticari bir amaç, kullanılanlar için ise bir meta-gösterge işlevi görmektedir. Bu da özel bir mekân olarak evle kurduğumuz ilişkinin nasıl ters-yüz olduğunu açık göstermektedir” (Tekin, 2019: 271).

Bu ifadelerden de açıkça görüldüğü üzere evin anlamı ve işlevi büyük bir dönüşüm içerisinde. Ancak bu dönüşüme rağmen, insanlar eksik veya yetersiz uygulamalar sonucu inşa edilen evlerde yaşıyor veya yaşamak zorunda kalıyorlar. Bu da tüm sınırlılıklara rağmen yeni bir hafızanın inşasına zemin hazırlamakta veya etki etmektedir. Bu nedenle göç ya da kentleşme sürecine dahil olanlar ev ekseninde hem mekânsal hem de anlamsal bir değişim sürecine dahil olmaktadır. Piyasanın hâkim olduğu kent atmosferinde özel konut hakkı neoliberal sistemin öne çıkan göstergelerinden birisidir (Harvey, 2005). Bu atmosfer içerisinde yer ve mekânın pazarlandığı, özelleştirmelerle beraber konut ve kent yapılarının şekillendiği (Brenner ve Theodore, 2002) bir işleyiş söz konusudur. “Evsizlik” (Tekin, 2019) olarak da özetlenen bu durum evin barınma ve temel yaşam alanı olma anlamından çok, bir tüketim nesnesi veya metaya dönüşmesi olarak okunabilir. Yaşanan bu süreç her geçen gün yaygınlık kazanmaktadır. Ancak, bu değişimi araştırmacıların kendi hafızalarının etkisinde kalarak da değerlendirdiklerini unutmamak gerekir. Bu perspektifle “Türk Evi” gibi yaklaşımları tartışmaya açan Paköz (2019) bireylerin kendi zihin dünyalarından ve beklentilerinden hareketle oluşturdukları ve tekrara düşen bir söylem ve hafıza anlayışıyla, hafıza ile geçmiş ve gelecek arasında köprü oluşturulmaya çalışılmaktadır vurgusu söz konusudur. Ancak;

“Geleneksel konut söylemlerinin çeşitlilik göstermemesi tahmin edilebileceği gibi olumlu bir duruma işaret etmez. Tam tersine; hafıza mekânların azlığına ve bu söylemlerle hatırlananların pasifliğine işaret eder” (Paköz, 2019, 14).

Her nesil kendisine has bir toplumsal ve kültürel atmosfer içerisinde sosyalleşmekte ve hayatını ikame etmektedir. Bu nedenle sadece olumsuz ya da olumlu olduğu düşünülen örneklerle hafıza ve değişim konusu açıklanamayacak kadar çok boyutludur. Başka bir ifadeyle yöntem çalışmalarında sıklıkla dikkat edilmesi gereken bir husus ve Türkçe'ye özdüşünümsellik olarak tercüme edilen self reflexivity konusu üzerinden süreç yeniden ele alınabilir. Hafızayı etkileyen bireysel veya toplumsal faktörler gibi bu faktörleri anlamlandırma noktasında araştırmacının rolünün de küçümsenmemesi gerekmektedir. Teknoloji ve iletişim alanında yaşanan değişimler sonucu ortaya çıkan toplumsal değişimden evler de payına düşeni almaktadır. Ancak bu aşamada bireyi tamamen edilgen olarak ele almak insan doğasına aygırı bir uygulama olacaktır. Buradan hareketle çalışmanın esas hareket noktası olan göç perspektifinden ev ve hafıza konusuna tekrar odaklanılacak olursa bu temel meseleler arasında ciddi bir ilişkinin olduğu daha net görülecektir. Başka bir ifadeyle, göçler her zaman yıkıcı bir etkiye sahip olmayabilir. Geçmişin birikimi üzerine yeni hayatlar ve hafızalar inşa edilebilir. Tıpkı ticaret yolu üzerinde bulunan bir topluluğun, bu beldeye veya şehre uğrayan ya da yerleşen ziyaretçileri ya da tüccarları etkilemesi gibi yerleşik halkın da gelenlerden etkilenmesi kaçınılmazdır. Karşılıklı ve dinamik bir etkileşim süreci söz konusudur. Bu etkileşim farklı şekillerde inşa edilmiş hafızalardan bağımsız değildir. Bu yüzden, hafızaları güçlü, zayıf, iyi veya kötü şeklinde tasnif etmek yerine etkileşimdeki rolleri ve inşa edilen yeni hayattaki etkileri açısından ele almak daha bütüncül bir yaklaşım olacaktır.

Çok çeşitli şekillerde ortaya çıkan göçler teknoloji ve iletişim araçlarında yaşanan değişimlerle beraber tek tip ve tek yönlü olmaktan uzaklaşmaktadırlar. Tersine göç hareketleri veya kısa süre içerisinde ilk hareket edilen yerin tekrar ziyaret edilmesi ya da iletişim kanalları ile (medya, telefon, internet gibi) göç edilen yer ile geçmiş yüzyıllardan farklı olarak bağların ve dolayısıyla hafızanın güçlü tutulduğu bir süreç tecrübe edilmektedir. Bu nedenlerle, hafıza daha çok etki mekanizmasına maruz kalmakta ve çok çeşitli verilerle kendisini inşa etmektedir. Bu yönüyle göçlerin her birisinin yıkıcı etkiye sahip olmaması gibi hafızanın inşa edilmiş şeklinin de her zaman tek tip ve olumsuz yönde olmayacağı hakikatin bir diğer yönüdür.

Sonuç

Göç ve kentleşme iç içe geçmiş bir toplumsal gerçeklik olarak insanlık tarihi boyunca tecrübe edile gelmiştir. Her iki süreç yaşanan döneme

ve coğrafyaya göre veya bireysel istek ve taleplere göre farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Bu nedenlerden dolayı tek tip bir göç veya kentleşme yaklaşımından ziyade çok faktörlü bir tecrübeden bahsetmek daha doğru olacaktır.

Bu tecrübenin kendisini gösterdiği en önemli mekanlardan birisi olarak ev ön plana çıkmaktadır. Evin her bir köşesinin kullanıcısı tarafından bir işleve ve anlama sahip olduğu gerçeği onu son derece özel bir yere oturtmaktadır. Sadece kullanıcısının bilebileceği ve hissedebileceği anlamlar ve duygular ev ortamında cereyan etmektedir. Bireylerin kendi tecrübe ve ilgileri ile de ilişkili olarak evler bir hafıza inşa edilen mekân hüviyetine sahiptirler.

Farklı göçler ve kentleşme tecrübeleri sonucu bireyler evlerini değiştirebilmekte veya evlerin kendisi zamanla değişime uğrayabilmektedir. Bu durumu hafıza perspektifinden olumlu veya olumsuz olarak adlandırmak yerine bir değişim süreci olarak değerlendirmek daha yerinde olacaktır. Çünkü yüzyıllardır var olan gelen bu değişim yeni değildir ve son değişim tecrübesi de değildir. Elbette hafızanın tecrübe edilen bu değişimlerden etkilenmemesi mümkün değildir, ancak bu noktada hafızanın etkileme gücüne de sahip olduğunu dikkate almak gerekecektir. Lewis Mumford'un (2019) ifadesiyle şehirler geçmiş zamanı, şimdiki zamanı ve gelecek zamanı birleştirirler. Tıpkı bunun gibi hafıza da insan zihninde ve pratiğe yansıyan yönleriyle araştırmacılara sadece geçmiş zaman hakkında bilgi vermez, aynı zamanda şimdiki ve geleceği idrak etmede, anlamlandırmada ve buna bağlı olarak inşa etmede yol gösterici olur.

Kaynakça

- Adıgüzel, Y., 2020, *Göç Sosyolojisi* (4. Basım), Ankara: Nobel Yayınları.
- Alver, K., 2013, *Steril Hayatlar*. Ankara: Hece Yayınları.
- Aydın, Y., 2022, *Oecd Perspektifinden Kentleşme ve Sosyal Politika*, Editörler: Develi, A. ve İpek, E. *Sosyal Politikayı Keşfetmek: Temel Çalışma Konuları*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Bachelard, G., 2021, *Mekânın Poetikası* (Çeviren: Alp Tümertekin, 7. Baskı), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bal, H., 2018, *Kent Sosyolojisi* (8. Baskı), Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Bartman, D., Porus, M.V., ve Monforte, P., 2017, *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, Çeviren: İttr Ağabeyoğlu Tuncay, Ankara: Hece Yayınları.
- Brenner, N. ve Theodore, N., 2002, *Cities as the Geographies of "Actually Existing Neoliberalism"*, *Antipode*, 34(3): 349-379

- Çakır, S., 2011, Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 129-142.
- Despres, C., 1991, The Meaning of Home: Literature Review and Directions for Future Research and Theoretical Development, *Journal of Architectural and Planning Research*, 8: 96-105.
- Halbwachs, M., 2022, *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi* (Çeviren: Büşra Uçar, 3. Basım), Ankara: Heretik Yayınları.
- Harvey, D., 2005, *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford: Oxford University Press.
- İspir, E.G., 2017, Kentleşme ve Kentleşmenin Nedenleri. Editör: Açma, B., *Kentleşme ve Konut Politikaları*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Keleş, R., 2017, *Kentleşme Politikası* (16. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi.
- Koyuncu, A., 2019, Türkiye’de Göç ve Kentleşme, Editör: Köksal Alver, *Kent Sosyolojisi* (2. Basım), Konya: Çizgi Kitabevi.
- Mallet, S., 2004, Understanding Home: A Critical Review of the Literature, *The Sociological Review*, 52(1): 62-89.
- Mumford, L., 2019, *Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Değişimler ve Geleceği*, (Çevirenler Gürol Koca ve Tamer Tosun), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Paköz, A., 2019, Geleneksel Konut Söylemleri Aracılığıyla İnşa Edilen Hafıza Mekânları, *Mimarlar*, 18(12): 12-14.
- Sağiroğlu, A.Z., 2015, Türkiye’nin Değişen Göç Karakteri, *Sosyoloji Divanı*, 6, 9-30.
- Şehitoğlu, B.O., 2022, *Göç-Hafıza-Mekân Fenomenolojik Bir Araştırma*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Tekin F., 2019, Hafıza Ortamından Tüketim Nesnesine Dönüşen Ev, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(11), 253-273.